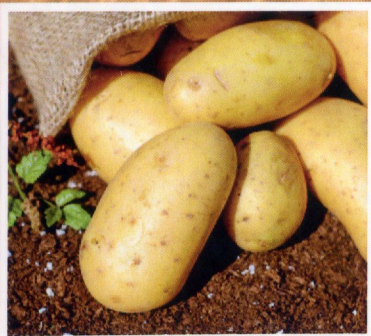

ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА ЯК
ПРІОРИТЕТ АГРОПРОМИСЛОВОЇ
ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Монографія

ОДЕСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

**ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА
ЯК ПРІОРИТЕТ АГРОПРОМИСЛОВОЇ ПОЛІТИКИ
УКРАЇНИ**

Монографія

Харків
«ПромАрт»
2019

Друкується за рішенням вченої ради
Одеської національної академії харчових технологій,
протокол № 2 від 01. 10. 2019р.

Рецензенти:

В. В. Немченко – завідувач кафедри обліку та аудиту Одеської національної академії харчових технологій, доктор економічних наук, професор;

О. В. Слободянюк – завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування Одеського торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету, доктор економічних наук, професор;

Л. Ф. Гамм – заступник директора Одеського портового елеватору.

Продовольча безпека як пріоритет агропромислової політики України : колективна монографія / І. І. Савенко, І. О. Седікова, О. Д. Бренер, Є. М. Коренман, В. К. Новічков та ін. ; за заг. ред. І. І. Савенка, І. О. Седікової. – Харків : ТОВ «ПромАрт», 2019. – 264 с.

ISBN 978-617-7634-56-9

У монографії висвітлено теоретичні, методологічні та практичні питання продовольчої безпеки як пріоритетного напрямку агропромислової політики України. Наведено дані про стан, внутрішніх і зовнішніх загроз продовольчої безпеки багатьох країн світу, в тому числі України. Приділено увагу методам дослідження і критеріям оцінки продовольчої безпеки, надано рекомендації щодо вирішення цієї проблеми.

Монографія буде корисною науковцям та фахівцям, які переймаються економічними та технологічними проблемами галузей національної економіки України, а також аспірантам та студентам вузів України харчового спрямування.

УДК [338.2:664:001](477):316.324.8

ISBN 978-617-7634-56-9

© Кол. авторів, 2019
© «ПромАрт», 2019

ЗМІСТ

Стор.
5

Передмова

Савенко І. І., Седікова І. О.

**1 НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ
ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СФЕРИ
ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКТІВ ХАРЧУВАННЯ В
УМОВАХ ІМПЕРАТИВУ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ**

10

1.1. Продовольча безпека – каталізатор інноваційної діяльності

10

Савенко І. І.

1.2. Орієнтири економічного розвитку Одеської області в умовах забезпечення продовольчої безпеки

29

Седікова І. О., Савенко І. І.

1.3. Теоретичні підходи до трактування поняття «інновація»

4

Селіхов С. В.

1.4. Інноваційні шляхи забезпечення продовольчої безпеки

64

Бренер О. Д., Коренман Є. М.

1.5. Нові шляхи щодо вирішення проблеми харчування

73

Пурцхванідзе О. В.

**2 АГРОПРОМИСЛОВЕ ВИРОБНИЦТВО ЯК ОСНОВА
ФОРМУВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ**

86

2.1. Перспективи вирішення проблеми голоду та недоїдання у світі

86

Седікова І. О.

2.2. Національні та світові тенденції розвитку ринку круп'яних культур в контексті продовольчої безпеки

99

Бондарь В. А.

2.3. Інноваційна стратегія розвитку хлібопекарських підприємств у формуванні продовольчої безпеки

133

Дурбалова Н. І.

2.4. Стратегічне управління конкурентним потенціалом підприємства

146

Дурбалова Н. І.

2.5. Функціонування м'ясопереробної галузі України в глобальній продовольчій системі

156

Дьяченко Ю. В.

2.6. Продовольчі втрати та харчові відходи в контексті стійких продовольчих систем	198
<i>Савенко І. І., Седікова І. О.</i>	
2.7. Основні складові екологічної безпеки туристичних дестинацій	212
<i>Новічков В. К., Ткачук О. В.</i>	
2.8. Практичні аспекти використання харчових відходів на підприємствах готельно-ресторанного бізнесу	230
<i>Ряшко Г. М.</i>	
2.9. Управління економічною безпекою логістичних ланцюгів зернопереробних підприємств	242
<i>Седіков Д. В.</i>	
Післямова	254
<i>Савенко І. І.</i>	
Відомості про авторів	258
Додатки	260

ПЕРЕДМОВА

Останнім часом проблема продовольства загострилася настільки, що мова вже йде про продовольчу кризу (*грец, криза - суд Божий*) і продовольчої безпеки. Наявність продовольчих ресурсів у світі та їх прогноз на перспективу відстежують міжнародні організації, і перш за все ФАО, які інформують національні уряди про можливі проблеми. Періодично продовольча проблема розглядається на міжнародних форумах (самітах), на яких виробляються напрями дій світової спільноти. На даний період відбулися зміни у підходах до вирішення проблем продовольчого забезпечення та продовольчої безпеки.

У 70-ті роки минулого століття вважалося, що в міру впровадження досягнень науково-технічного прогресу в сільському господарстві продовольча проблема буде вирішена в глобальному масштабі (планувався підхід від загального до конкретного). У 1972 р учасники Міжнародного форуму в Стокгольмі заявили про намір вирішити проблему продовольства у світовому масштабі, щоб покінчити з голодом у всіх країнах.

В наступні роки з'явився новий підхід, згідно з яким досягнення продовольчої безпеки вважається можливим тільки на рівні окремих держав, а через неї – і в глобальному масштабі (рішення проблеми передбачається вже від часткового до загального). Це пов'язано з наявністю обмежуючих факторів, що визначають тенденції розвитку світового господарства і не дозволяють прогнозувати високі темпи приросту продовольчих та сировинних ресурсів.

Модифікація продовольчого забезпечення в продовольчу безпеку призвела до істотної зміни в аграрній політиці. Якщо в 70-і – 80-і роки ХХ ст. постачання продовольством розглядалося як засіб досягнення поточних цілей, то згодом відбувся зсув пріоритетів у стратегічному напрямку. На перший план стали висуватися завдання розвитку аграрної економіки і зміцнення позицій країн у світовому продовольчому господарстві. Таким чином, в продовольчому питанні посилюються стратегічні

чинники, що визначають майбутній економічний потенціал країн та їх роль у світовій економіці.

Розглядаючи проблеми майбутнього, учасники Міжнародного форуму в Ріо-де-Жанейро в 1994 р. відзначили, що гарантія сталого розвитку продовольчого ринку, боротьба з бідністю і продовольче забезпечення населення є обов'язками урядів, виконувати які переважно шляхом розробки державних програм та міжнародної продовольчої політики. Тому документи найбільш представницьких міжнародних форумів носять рекомендаційний характер та викладаються за принципом «мислити глобально, діяти локально». Отже, рішення продовольчої проблеми вже розглядається не в глобальному і континентальному масштабах, а тільки на національному рівні (на рівні держави).

У листопаді 1996 р. в Римі учасники Всесвітнього саміту прийняли декларацію щодо світової продовольчої безпеки. Учасники форуму погодилися, що індустріальні країни, розвиток яких зробив найбільш негативний вплив на навколишнє середовище, повинні компенсувати ці збитки шляхом виділення 0,7 % валового внутрішнього продукту в якості продовольчої допомоги нужденним націям, переважно тим, які розвиваються. Сполучені Штати Америки не підтримали цю пропозицію, зайнявши особливу позицію і заявивши, що як і раніше, вони будуть надавати допомогу, кому вважатимуть за потрібне, і в обсязі, який вважатимуть за доцільне.

Визнаючи міжнародні угоди, положення програми і плани з агропродовольчої політики, перш за все, необхідно визначити межі продовольчої безпеки країни, стратегію, напрями розвитку національного сільського господарства для досягнення продовольчої безпеки і вирішення проблеми продовольчого забезпечення населення країни.

У науковій літературі є різні думки з приводу визначення поняття продовольчої безпеки. Але в принципі суть їх одна – стабільне забезпечення населення якісними продуктами харчування і в необхідному асортименті. Поширеним визначенням продовольчої безпеки в світі є таке, яке характеризує стан економіки як то, при якому всім жителям

гарантується доступність продовольства у будь-який час і в кількості, необхідній для ведення активного та здорового способу життя. Ряд дослідників продовольчого ринку країн вважають, що продовольча безпека – це гарантована доступність до підтримки здорового та активного життя, тобто в даному випадку мова йде про купівельну спроможність населення. Деякі міжнародні організації, в тому числі і світовий банк, дотримуючись такої ж думки, додатково розрізняють хронічну та тимчасову продовольчу залежність.

Країна, регіон або окрема група населення, сім'я відчувають хронічну продовольчу залежність, коли споживання харчових продуктів виявляється недостатнім постійно протягом року через неможливість його придбати або виробити необхідну кількість продовольства. Такі періоди в економіці країни спостерігалися в 90-і роки XX століття і в даний час, коли існує дефіцит продовольства при наявності грошей і наявність продовольства при дефіциті грошей.

Тимчасова продовольча залежність (небезпечність) настає періодично при порушеннях стабільності доступу до продовольства через зростання цін на продукти харчування, неврожай або падіння рівня доходів. До хронічної та тимчасової залежності необхідно додати потенційну продовольчу залежність, коли та чи інша держава залишається вразливим для зовнішніх криз і потрясінь у результаті торгових воєн світових конкурентів. В цьому випадку потенційна залежність може перерости в тимчасову або хронічну.

Продовольча залежність настає в результаті низької ефективності агропромислового виробництва. Разом з тим, продовольча залежність може наступити не тільки при дефіциті продукції, але і при експорті, якщо експорт стає самоціллю, а також при зростанні зобов'язань з погашення зовнішнього боргу, при нестабільному курсі національної валюти. Деякі вчені економісти-аграрники сформулювали поняття продовольчої безпеки як «гарантоване, надійне і достатнє постачання населення основними продуктами харчування, відсутність небезпеки голоду і недоїдання». Пізніше з'явилося більш широке визначення цього поняття, де продовольча безпека розглядається як здатність держави задовольняти

потреби населення в харчуванні в основному за рахунок внутрішнього виробництва на рівні не нижче рекомендованих (медичних) норм.

Згідно з існуючими уявленнями надійність продовольчої безпеки досягається як за рахунок достатнього самозабезпечення продуктами харчування, так і наявністю коштів для імпорту продовольства в потрібних обсягах.

Найважливішими умовами досягнення продовольчої безпеки є: потенційна фізична доступність продуктів харчування для кожного людини; економічна можливість придбання продовольства усіма соціальними групами населення, в тому числі і незаможними, що досягається шляхом підвищення життєвого рівня або прийняття необхідних заходів соціального захисту; споживання продуктів високої якості в кількості, достатній для раціонального харчування.

Виходячи з цього, забезпечення продовольчої безпеки передбачає вирішення низки завдань:

- проведення ефективної агропродовольчої політики;
- створення стабільних економічних умов для розвитку продовольчого ринку країни;
- забезпечення рівних можливостей для всіх суб'єктів господарювання;
- проведення розумної національної політики в області зайнятості населення;
- здійснення соціальної політики, спрямованої на викорінення бідності і нерівності в частині доступу до повноцінного продовольства, а також його використання;
- досягнення стійкого, інтенсивного і різноманітного виробництва продовольства, підвищення продуктивності і ефективності праці;
- реалізація комплексних стратегій розвитку галузей агропромислового комплексу з метою збільшення місцевих можливостей виробництва продовольства;
- сприяння впровадженню передових технологій в області виробництва, переробки, зберігання і реалізації сировини і продовольства;
- проведення активної зовнішньоекономічної діяльності, оптимізація експортно-імпортової діяльності;

– інвестування аграрної сфери.

Таким чином, продовольча безпека країни забезпечується сукупністю економічних та соціальних умов, пов'язаних як з розвитком сільського господарства і всього продовольчого комплексу, так і з загальним станом національної і світової економіки. Вирішенню окреслених задач присвячена дана монографія.

Висловлюємо вдячність рецензентам: доктору економічних наук, професору Немченко Валерію Вікторовичу, доктору економічних наук, професору Слободянук Ользі Василівні, заступнику директора Одеського портового елеватора Грамм Лідії Федорівні.

Вважаємо, що монографія є гідним продовженням циклу колективних монографій виданих за редакцією д-ра екон. наук, професора Савенко І. І., д-ра екон. наук, професора Седікової І. О., викладачами кафедри менеджменту і логістики: «Управління розвитком підприємств (за видами економічної діяльності)» – 2014 р., «Тенденції розвитку підприємств в нових реаліях України» – 2015 р., «Конкурентоспроможність харчових галузей України в контексті євроінтеграції» – 2016 р., «Реконструктивний тип адаптування реального сектору економіки та галузевої науки України до умов постіндустріального суспільства» – 2017 р., «Сучасний стан галузей національної економіки України: проблеми та шляхи їх вирішення», 2018 р. та сподіваємося, що матеріали досліджень будуть використані при написання наукових, учбових та публіцистичних видань.